

การปฏิรูปการศึกษาไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนา Reforming Thai Education According to Buddhist Principles

พระครูวิเชียรธรรมโกวิท

Phrakhru Wichianthammakovit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College

Corresponding Author, Email: 6310205001@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิรูปการศึกษาไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาพบว่า ปรัชญาการศึกษา คือ แนวความคิด หลักการ และกฎเกณฑ์ในการกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา เป็นหลักในการดำเนินการทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เปรียบเหมือนเข็มทิศนำทางให้นักการศึกษาดำเนินการทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และสมเหตุสมผล การปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวความคิดที่ต้องการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการให้เข้ากับระบบการศึกษาของไทย เพื่อต้องการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีทักษะที่สมบูรณ์ทั้งด้านความรู้ ความประพฤติ และจิตวิเคราะห้อย่างมีเหตุผลในการดำเนินชีวิต การพัฒนาการจัดการศึกษาเชิงพุทธให้เข้าสู่กระบวนการพัฒนานโยบาย จนเกิดเป็นนโยบายการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้คนไทยส่วนใหญ่ที่เป็นพุทธศาสนิกชนนั้นเป็นผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ มีการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข มีคุณสมบัติพร้อมที่จะร่วมแก้ไขปัญหา และมีส่วนร่วมสร้างสรรค์พัฒนาสังคมไทยให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

คำสำคัญ : การปฏิรูปการศึกษาไทย, การจัดการศึกษา, แนวทางพระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article aims to study Thai educational reform according to Buddhist principles.

The results of the study found that Educational philosophy is the concepts, principles, and rules that define guidelines for organizing education. It is the principle of educational operations to achieve goals. It is like a compass that guides educators in conducting education in a systematic, clear, and reasonable manner. Educational reform according to Buddhism is a concept that requires the integration of Buddhist teachings into the Thai education system. To develop children and youth to have complete skills in knowledge, behavior, and rational analytical thinking in life. Developing Buddhist education into the policy development process until it became an educational reform policy So that the majority of Thai people who are Buddhists are well-behaved and act rightly. Live together in society in peace. Qualified and ready to participate in solving problems and participate in creating and developing Thai society to be even more prosperous.

Keywords: Reforming Thai education, Educational Management, Buddhist Principles

บทนำ

การศึกษาเป็นหลักการสำคัญของการสร้างความเจริญของสังคมทั้งปวง ที่เกิดขึ้นแก่ผู้ที่เรียน เป็นการสร้างประสบการณ์ขั้นพื้นฐานให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถอย่างกว้างขวาง และในเชิงลึกซึ้ง จากอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ การพัฒนาการจัดการศึกษาได้พัฒนาการเพื่อการเรียนรู้ทั้งมวลที่เกิดขึ้นเป็นกระบวนการการถ่ายทอดวิชาความรู้และวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนนั้นพัฒนาความสามารถทางด้านทัศนคติ และพฤติกรรม ตามค่านิยมของสังคม ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านโครงสร้างและระบบการศึกษาส่งผลให้มีการปฏิรูปการศึกษาโดยมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นแม่บทในการจัดการศึกษา และเปิดกว้างให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติ ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์บนหลักการร่วมกันว่า “เก่ง ดี และมีความสุข” มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม การจัดการศึกษาของไทยในอดีตตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นการจัดการศึกษาโดยชุมชนหรือท้องถิ่นมีวัดเป็นศูนย์กลางสำคัญของการจัดการศึกษาการถ่ายทอดความรู้โดยพระสงฆ์เป็นหลักรวมทั้งผู้อาวุโส พ่อแม่ ปราชญ์ชาวบ้าน ช่างฝีมือ เป็นต้น ได้ร่วมกันทำหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนความรู้ต่าง ๆ แก่บุตรหลานของตนเองด้วยจึงเป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน

ท้องถิ่นนั้น ๆ การศึกษาศาสนัยก่อนจึงได้รับทั้งภูมิธรรมและภูมิปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากวัดหรือพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมที่เก่าแก่เคียงคู่มากับชาติไทยเป็นรากฐานของระบบจริยธรรมของสังคมไทยที่เป็นที่ยอมรับยึดถือปฏิบัติเป็นมาตรฐานกันต่อ ๆ มา ด้วยเหตุนี้วัดและบ้านจึงมีบทบาทอย่างสำคัญในการเป็นเครื่องมือที่ได้ช่วยพัฒนาชีวิตและสังคมไทยในอดีต

เมื่อกาลเวลาผ่านไป สังคมเปลี่ยนแปลงไป การจัดการศึกษาก็เปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป การจัดการศึกษาที่สถาบันพระพุทธศาสนา ร่วมกับชุมชนดำเนินการมาก็ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ การสร้างสถานศึกษาเป็นความริเริ่มจากรัฐการผลิตครูให้สอดคล้องกับหลักสูตรก็จัดขึ้นอย่างมากมายไม่ขาดแคลนอีกต่อไป งบประมาณที่เคยได้รับจากชุมชนตามสภาพของแต่ละชุมชนก็กลายเป็นงบประมาณที่จัดให้โดยรัฐ กระบวนการจัดการศึกษาทั้งหมดรัฐเป็นผู้จัดการ สถาบันศาสนาในช่วงจุดเปลี่ยนผ่านนี้ก็มิบทบาทตามรัฐอย่างเบ็ดเสร็จไม่มีบทบาทนำอีกต่อไป (พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ, 2546: 4)

บทความนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอแนวคิดและมุมมองในการปฏิรูปการศึกษาตามหลักวิถีพุทธ เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย เป็นการเปิดมุมมองในอีกมุมมองหนึ่ง หรืออีกมิติหนึ่งของการศึกษา โดยจะนำหลักการ วิถีทางพระพุทธศาสนามาอธิบายและประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับการศึกษาและสภาพของสังคมในศตวรรษที่ 21 เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการศึกษาให้เกิดความสำเร็จ และพัฒนาได้อย่างยั่งยืน อันจะเป็นประโยชน์แก่วิถีการดำเนินชีวิตของนักเรียนนักศึกษาในศตวรรษนี้ รวมถึงสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามความต้องการสังคม โดยผ่านกระบวนการศึกษาแบบพุทธบูรณาการสืบต่อไป

เนื้อหา

1. แนวคิดด้านการศึกษา

การศึกษา เป็นคำที่ใช้ในความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Education” เป็นศัพท์จากภาษาละตินว่า *educatio* หมายถึง “A breeding, a bringing up, a rearing” แปลว่า การฝึกอบรม การปรับปรุง การดูแล ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำว่า *educō* หมายถึง “I educate, I train” แปลว่า ฉันเรียนรู้ ฉันพัฒนาตน (Etymonline.com, 2011) แต่ในความหมายทั่วไปอย่างกว้างที่สุด คือ วิธีการส่งผ่านจุดมุ่งหมายและธรรมเนียมประเพณีให้ดำรงอยู่จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง (Dewey J., 1944: 1-4) โดยทั่วไปการศึกษาเกิดขึ้นผ่านประสบการณ์ใด ๆ ซึ่งมีผลกระทบเชิงพัฒนาต่อวิธีที่คนคนหนึ่งจะคิด รู้สึกหรือกระทำ แต่ในความหมายเชิงเทคนิคอย่างแคบ คือ กระบวนการอย่างเป็นทางการซึ่งสังคมส่งผ่านความรู้ ทักษะ จารีตประเพณีและค่านิยมที่สั่งสมมาจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

คาร์เตอร์ วี. กูด (Carter V. Good) ได้ให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมศัพท์การศึกษา 4 ประการ โดยสรุป คือ

1. การศึกษา หมายถึง การดำเนินการด้วยกระบวนการทุกอย่าง ที่ทำให้บุคคลพัฒนาความสามารถด้านต่าง ๆ รวมทั้งทัศนคติและพฤติกรรมอื่น ๆ ตามค่านิยมและคุณธรรมในสังคม

2. การศึกษา หมายถึง กระบวนการทางสังคม ที่ทำให้บุคคลได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม ที่คัดเลือกและกำหนดไว้อย่างเหมาะสมโดยเฉพาะโรงเรียน เพื่อพัฒนาบุคคลและสังคม

3. การศึกษา หมายถึง วิชาชีพอย่างหนึ่งสำหรับครู หรือการเตรียมบุคคลให้เป็นครู ซึ่งจัดสอนในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย วิชาจิตวิทยาการศึกษา ปรัชญา ประวัติการศึกษา หลักสูตร หลักการสอน การวัดผล การบริหาร การนิเทศการศึกษา และวิชาอื่น ๆ ที่ครูควรรู้ ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกิดความเจริญงอกงามสำหรับครู

4. การศึกษา หมายถึง ศิลปะในการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ในอดีต ซึ่งรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบสำหรับคนรุ่นใหม่ (Good, Carter V., 1973: 202)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 ได้บัญญัติว่า “การศึกษา คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และมาตรา 15 ได้กำหนดระบบการศึกษา ในการจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ภิญโญ สาร กล่าวไว้ว่า การศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนาบุคคลทั้งในด้านจิตใจ นิสัย และคุณสมบัติอย่างอื่น กระบวนการศึกษาเป็นเพียงเครื่องมือที่คนรุ่นหนึ่งให้แก่คนอีกรุ่นหนึ่ง เครื่องมือนี้ถ้าไม่นำไปใช้จะไม่เกิดประโยชน์อันใด นอกจากนี้การศึกษายังเป็นเครื่องมืออันสำคัญของรัฐ ในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพลเมือง เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงของรัฐ ตามที่รัฐต้องการทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการศึกษา (ภิญโญ สาร, 2525: 28)

จากความหมายของการศึกษา พอสรุปได้ว่า คือ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ความคิด และวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งความรู้ความสามารถและความเป็นคนดีของสังคมนั้น ๆ

2. ปรัชญาการศึกษา

คำว่า “ปรัชญาการศึกษา” นั้น ได้มีนักการศึกษาให้นิยามไว้มากมายและต่างกันตามทัศนะของตน แต่ในที่นี้ หมายถึง “ระบบความคิดหรือวิธีการคิดเกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยความหมาย ขอบเขต ความมุ่งหมาย นโยบาย และยุทธศาสตร์การศึกษา” อาทิ ความหมายของปรัชญาการศึกษามีผู้ให้นิยามปรัชญาการศึกษาแตกต่างกันหลายทัศนะดังต่อไปนี้

จอร์จ เอฟ. เนลเลอร์ (George F. Kneller) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา คือ ผลจากการแสวงหาความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาอย่างชัดเจน เป็นการค้นหาคำตอบในเรื่องราวการศึกษาทั้งหมด การตีความหมายโดยการใช้ความคิดรวบยอดทั่วไปที่จะช่วยแนะแนวทางในการเลือกจุดมุ่งหมายและนโยบายของการศึกษา (George F. Kneller, 1991: 1-2)

เจมส์ อี. แมคเคลเลน (McClellan) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา คือ สาขาวิชาหนึ่งในบรรดาสาขาต่างๆ ที่มีอยู่มากมาย อันเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ (James E. McClellan, 1976: 310-318)

คริสโตเฟอร์ เจ. ลูคัส (Christopher J. Lucas) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา หมายถึง “ความคิด ความเชื่อ หรือทักษะเกี่ยวกับการศึกษาที่โรงเรียนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียน” (Christopher J. Lucas, 1970: 129-142)

สาโรจ บัวศรี ได้ให้ความหมายของปรัชญาการศึกษา สรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษา คือ การนำเอาหลักการบางประการของปรัชญาแม่บทมาดัดแปลงให้เป็นระบบใหม่เพื่อประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษา (สาโรจ บัวศรี, 2518: 5)

วิจิตร ศรีสอาน กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา คือ จุดมุ่งหมาย ระบบความเชื่อ หรือแนวความคิดที่แสดงออกมาในรูปของอุดมการณ์ หรืออุดมคติ ทำนองเดียวกันกับที่ใช้ในความหมายของปรัชญาชีวิตซึ่งหมายถึง อุดมการณ์ของชีวิต อุดมคติของชีวิต แนวทางดำเนินชีวิตนั่นเอง กล่าวโดยสรุป ปรัชญาการศึกษา คือ จุดมุ่งหมายของการศึกษานั้นเอง (วิจิตร ศรีสอาน, 2524: 109)

จิตรกร ตั้งเกษมสุข ได้ให้ความหมายว่า ปรัชญาการศึกษาคือการนำเอาเนื้อหาและวิธีการของปรัชญามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา โดยจะอาศัยประโยชน์จากเนื้อหาและวิธีการของปรัชญาในการกำหนดแผน หรือภาพรวมของการศึกษา ตลอดจนการวิพากษ์และวิเคราะห์แผนหรือภาพรวมนั้นจนมองเห็นขั้นตอนในการจัดการศึกษาได้อย่างมีระบบ และอย่างสมเหตุสมผล (จิตรกร ตั้งเกษมสุข, 2525: 22)

สุมิตร คุณานุกร กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา คือ อุดมคติ อุดมการณ์อันสูงสุด ซึ่งยึดเป็นหลักในการจัดการศึกษา มีบทบาทในการเป็นแม่บท เป็นต้นกำเนิดความคิดในการกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษาและเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ตลอดจนถึงกระบวนการในการเรียนการสอน (สุมิตร คุณานุกร, 2523: 39)

สรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษา คือ แนวความคิด หลักการ และกฎเกณฑ์ ในการกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา ซึ่งนักการศึกษาได้ยึดเป็นหลักในการดำเนินการทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้ปรัชญาการศึกษายังพยายามทำการวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา ทำให้สามารถมองเห็นปัญหาของการศึกษาได้อย่างชัดเจน ปรัชญาการศึกษาจึงเปรียบเหมือนเข็มทิศนำทางให้นักการศึกษาดำเนินการทางศึกษาอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และสมเหตุสมผล

3. ลักษณะของปรัชญาการศึกษา

คำถามที่ว่า ปรัชญาการศึกษาควรมีลักษณะเช่นใด เป็นสิ่งที่หาข้อตกลงได้ไม่ถนัด เพราะนักปรัชญาการศึกษาแต่ละคนต่างก็มีอิสระในการคิดและมีเอกลักษณ์ที่เป็นของตัวเอง และที่สำคัญ คือ ทั้งคำว่า “ปรัชญา” กับ “การศึกษา” ก็ยังเป็นคำที่หาคำจำกัดความให้เป็นที่พอใจแก่ทุกฝ่ายไม่ได้ (ศักดา ปรารค์ประทานพร, 2526: 46) อย่างไรก็ตาม สมาคมปรัชญาการศึกษาของสหรัฐอเมริกาได้ประชุมในเรื่องนี้และสรุปเนื้อหาของปรัชญาการศึกษาควรมีลักษณะ ดังนี้

1. การพรรณนา - วิเคราะห์ (Descriptive - Analytical) ปรัชญาการศึกษา ควรมีส่วนหนึ่งที่อยู่ถึงแนวความคิดของนักปรัชญาการศึกษาว่า ทำไมถึงคิดเช่นนั้น มีหลักการอะไรในการคิดและวิเคราะห์ดูว่าความคิดของนักปรัชญาการศึกษาเหล่านั้น มีความสอดคล้องกันหรือไม่ให้ความหมายอะไรแก่เราได้บ้าง เสนอวิธีการใหม่ๆ หรือไม่

2. การวิจารณ์ - ประเมินผล (Critical - Evaluative) ปรัชญาการศึกษา ควรมีส่วนหนึ่งที่วิเคราะห์และวิจารณ์ความคิดต่างๆ ทางการศึกษา ประเมินผลดูว่าความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาในปัจจุบันนั้นถูกต้องแล้วหรือยัง และมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาอย่างไร รวมทั้งได้เสนอความคิดใหม่ให้กับการศึกษาด้วย

3. การอนุมาน (Speculative) อีกส่วนหนึ่งของปรัชญาการศึกษา ก็คือ ส่วนที่เกี่ยวกับการอนุมานหรือคาดคะเนว่า ความคิดของเราเกี่ยวกับระบบการศึกษาหรือปรัชญานั้น มีรูปแบบอื่นอีกไหม จักรวาลนี้แท้ที่จริงเป็นอย่างไร ธรรมชาติของมนุษย์เป็นอย่างไร ทั้งสองนี้เกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างไร ปรัชญาส่วนนี้เป็นการมองปัญหาอย่างกว้างและลึกซึ้ง ซึ่งมีความเกี่ยวพันกับอภิปรัชญามาก (Christopher J. Lucas, 1970: 113)

4. การปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยที่มีขอบข่ายการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 มี 78 มาตรา 9 หมวด ได้แก่ หมวด 1 บททั่วไป หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา หมวด 3 ระบบการศึกษา หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา หมวด 7 ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา และหมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา โดยสามารถสรุปขอบข่ายทางการศึกษาได้ 7 ด้าน ดังนี้

1. ระบบการศึกษา ได้แก่ การจัดการศึกษา 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

2. แนวการจัดการศึกษา ได้แก่ การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา และการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3. การบริหารและการจัดการศึกษา ได้แก่ การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน

4. มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การมีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก

5. ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ได้แก่ การส่งเสริมให้มีระบบกระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง

6. ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ได้แก่ การระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา รวมทั้งให้มีการตรวจสอบติดตามและประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผล การใช้จ่ายงบประมาณการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการศึกษา แนวการจัดการศึกษาและคุณภาพมาตรฐานการศึกษา

7. เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ได้แก่ การผลิตและพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาบุคลากรทั้ง

ด้านผู้ผลิตและผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การวิจัยและพัฒนา การผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

การศึกษากระบวนการพัฒนาหรือกำหนดนโยบายนั้น มีกระบวนการที่สำคัญของการพัฒนานโยบายประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดนโยบาย (Policy Formulation) ขั้นตอนที่ 2 การนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation) ซึ่งในแต่ละขั้นตอนหรือกระบวนการนั้น ยังมีขั้นตอนแยกย่อยลงไปอีก กระบวนการนโยบายก็จะมีลักษณะอยู่ในวัฏจักรเป็นวงจร มีกำเนิด เติบโต พัฒนาการ และสิ้นสุด พร้อมเข้าสู่วัฏจักรใหม่ ซึ่งเมื่อสิ้นสุดนโยบายก็ย่อมมีการประเมินผลและผลจากการประเมินนั้นก็จะเป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยในการกำหนดนโยบายใหม่ที่ต่อเนื่องจากเดิม เพื่อการพัฒนาต่อไป โดยจำแนกกระบวนการพัฒนานโยบายออกเป็น 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) การก่อตัวของนโยบาย 2) การกำหนดหรือวางนโยบาย 3) การยอมรับหรืออนุมัตินโยบาย 4) การนำนโยบายไปปฏิบัติ และ 5) การประเมินผลนโยบาย (สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และคณะ, 2555: 222-223)

5. การปฏิรูปการศึกษาไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงการปฏิรูปการศึกษาและเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาเพื่อจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทยไว้ว่า คำว่า “ปฏิรูป” นั้นมีความหมาย 2 อย่าง คือ 1) ทำให้กลับเข้าสู่เดิม ปรับรูป หรือปรับให้เข้าที่ คืออาจจะเกิดความเคลื่อนไหวคลาดออกไป ก็ทำให้เข้าสู่เดิมที่ถูกต้อง 2) ทำให้เหมาะสม หมายความว่าปรับแก้ให้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่ เพื่อให้ได้ผลดีตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น การปฏิรูปการศึกษาจึงอาจมีความหมายได้ทั้ง 2 อย่าง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541: 2)

การปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวความคิดที่ต้องการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการให้เข้ากับระบบการศึกษาของไทย เพื่อต้องการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีทักษะที่สมบูรณ์ทั้งด้านความรู้ ความประพฤติ และคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลในการดำเนินชีวิต เป็นการปฏิรูปการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทสำหรับสังคมไทย ในฐานะที่พระพุทธศาสนาได้ดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยมายาวนาน และเป็นรากฐานสำคัญอย่างยิ่งของสังคมไทย พลเมืองที่เป็นพุทธศาสนิกชนสมควรได้รับประโยชน์จากการศึกษาพระพุทธศาสนาจากที่ตนนับถือ

การปฏิรูปการศึกษาไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนาสามารถดำเนินการได้ผ่านการบูรณาการหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ากับระบบการศึกษา แนวทางหลัก ๆ ในการดำเนินการดังนี้

1. การนำหลักธรรมะเข้ามาสู่หลักสูตรการศึกษา การสอนหลักศีลธรรมและจริยธรรม สอนนักเรียนให้เข้าใจและปฏิบัติตามหลักศีล 5 ซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่ดีและมีคุณธรรม การสอนหลักปัญญาส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาความคิดและปัญญา ผ่านการศึกษาและปฏิบัติธรรม

2. การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นธรรมะ การฝึกสมาธิและวิปัสสนา จัดเวลาให้กับนักเรียนและครูในการฝึกสมาธิและการปฏิบัติวิปัสสนา เพื่อพัฒนาจิตใจและสติสัมปชัญญะ การสร้างบรรยากาศที่สงบและเป็นมิตรสร้างสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่เงียบสงบและส่งเสริมความรักและความเมตตา

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนและวัด การจัดกิจกรรมร่วมกับวัด: สร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและวัด เช่น การจัดกิจกรรมทำบุญ สวดมนต์ และฟังธรรม การสนับสนุนจากชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและเสริมสร้างการศึกษา เช่น การเป็นอาสาสมัคร การบริจาคทรัพยากร และการให้คำปรึกษา

4. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การอบรมและพัฒนาจิตใจครู: จัดการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ทางธรรมะและการปฏิบัติธรรมให้กับครู เพื่อให้ครูสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนและการดำเนินชีวิต การสร้างครูต้นแบบ ส่งเสริมให้ครูเป็นตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักศีลธรรมและจริยธรรม

5. การส่งเสริมการศึกษาแบบบูรณาการ การบูรณาการธรรมะในวิชาต่าง ๆ นำหลักธรรมะมาประยุกต์ใช้ในการสอนวิชาต่าง ๆ เช่น การใช้หลักอริยบท 4 (ความพยายาม ความตั้งใจ ความพากเพียร และการทำความดี) ในการสอนวิชาคณิตศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ การส่งเสริมการคิดเชิงบวกและการแก้ปัญหา สอนให้นักเรียนมีทักษะในการคิดเชิงบวกและการแก้ปัญหา ผ่านการเรียนรู้และปฏิบัติธรรม

6. การใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่ธรรมะ การสร้างสื่อการเรียนรู้ธรรมะออนไลน์ พัฒนาเว็บไซต์ แอปพลิเคชัน และสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ที่เน้นการสอนธรรมะและการปฏิบัติธรรม การใช้สื่อสังคมออนไลน์ ใช้ช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแพร่คำสอนและกิจกรรมทางศาสนา การปฏิรูปการศึกษาไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนาทั้งด้านปัญญาและจิตใจของนักเรียนและครู ส่งเสริมความเป็นมนุษย์ที่มีคุณธรรมและจริยธรรม โดยใช้หลักธรรมะเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

แนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพุทธนี้ ถึงแม้จะมีประโยชน์และมีความสำคัญต่อสังคมไทยเพียงไรก็ตาม แต่กลับเป็นเพียงทางเลือกในการจัดการศึกษาตามความสมัครใจของสถานศึกษาแต่ละแห่ง เป็นการนำแนวคิดนี้ไปปรับปรุงและประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาเท่านั้น อาจเป็น

เพราะยังขาดภาพรวมที่ชัดเจนด้านนโยบายทางการปฏิบัติ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาการจัดการศึกษาเชิงพุทธให้เข้าสู่กระบวนการพัฒนานโยบาย จนเกิดเป็นนโยบายการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้คนไทยส่วนใหญ่ที่เป็นพุทธศาสนิกชนนั้นเป็นผู้ประพาสปฏิบัติชอบ มีการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข มีคุณสมบัติพร้อมที่จะร่วมแก้ไขปัญหามีส่วนร่วมสร้างสรรค์พัฒนาสังคมไทยให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป (พระมหาญาณวฑฺฒน์ วุฑฺฒิกวณฺโณ (บุตตาวงษ์), 2557: 276)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาเรื่องการปฏิรูปการศึกษาไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนา สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

บทสรุป

พระพุทธศาสนากับการศึกษาควรดำเนินไปด้วยกัน ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน รัฐบาลสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ วางยุทธศาสตร์และนโยบายเพื่อส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาให้นักเรียนได้เข้าถึงหลักการ ด้วยปัญญา อนึ่งการศึกษาทางพระพุทธศาสนาอาจตอบโจทย์และชี้ทางการปฏิรูปการศึกษาให้ชัดเจนมากขึ้น เพราะกระบวนการศึกษาทางพระพุทธศาสนา มีทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และปฎิเวร คือสามารถติดตามและวัดผลของการศึกษาได้เมื่อถึงคราวปฏิรูปก็ควรปฏิรูปให้ถูกทาง เพื่อความสงบสุขของประชาชนและสังคมประเทศชาติ การศึกษาเป็นหลักฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนเพื่อขับเคลื่อนสังคมประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการศึกษาจะเสริมสร้างทักษะให้บุคลากรในชาติสามารถประกอบอาชีพได้ตามความเหมาะสมของตามแต่ละบุคคล และสามารถแข่งขันกับนานาชาติได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน

1) ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย หลักสูตรควรสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2) เน้นการเรียนรู้ที่ใช้ความคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการสร้างสรรค์

3) บูรณาการการเรียนรู้ในวิชาต่าง ๆ ใช้การเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนเห็นความเชื่อมโยงและการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

การปฏิรูปการศึกษาไทยตามแนวทางดังกล่าวจะช่วยให้การศึกษาไทยเน้นการพัฒนาทั้งด้านปัญญาและจิตใจ สร้างสังคมที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเทคนิคการบูรณาการวิชาพระพุทธศาสนากับศาสตร์สาขาอื่นๆ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนครบทั้งด้านคุณธรรมและวิชาการ

บรรณานุกรม

- จิตรกร ตั้งเกษมสุข. (2525). **พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2541). **แนวคิดข้อสังเกต เกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์คอมมิกส์.
- พระมหาจรรยา สุทธิญาณ. (2546). **บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- พระมหาญาณวฑฺฒน์ฐิตวฑฺฒโน (บุศดาวงษ์). (2557). “การวิเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภิญโญ สาร. (2525). **ปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: มส.การพิมพ์.
- วิจิตร ศรีสอาน. (2524). “การศึกษากับการพัฒนา” ใน **พัฒนาการศึกษา**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร. (2526). **ปรัชญาการศึกษา ฉบับพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และคณะ. (2555). **นโยบายสาธารณะ**. กรุงเทพมหานคร: เอ็ม.ที.เพรส.
- สาโรจ บัวศรี. (2518). “ปรัชญาการศึกษาในประเทศไทย”. ใน **จุดยืนและทิศทางการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ..
- สุมิตร คุณานุกร. (2523). **หลักสูตรและการสอน**. กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์.
- Christopher J. Lucas. (1970). **What is Philosophy of Education**. New York: The Mc Millan Company.
- Christopher J. Lucas. (1970). “Some Second Thoughts about Metaphysics in Educational Theory”. **Educational Theory**. 20. (2): 129-142.
- Dewey, J. (1944). **Democracy and education: An introduction to the philosophy of education**. New York: The Free Press.
- Good, Carter V. (1973). **Dictionary of Education**. New York: McGraw-Hill Book.
- George F. Kneller. (1971). **An Introduction to the Philosophy of Education**. New York: John Wiley and Sons Inc.
- James E. McClellan. (1976). “The Roots of Reference”. **Educational Theory**. 26 (3): 310-318.